ACTA UNIVERSITATIS LODZIENSIS
KSZTAŁCENIE POLONISTYCZNE CUDZOZIEMCÓW 16, 2008

https://doi.org/10.18778/0860-6587.16.19

Anna Majewska-Tworek, Monika Zaśko-Zielińska
Uniwersytet Wrocławski

SPÓJNOŚĆ TEKSTU ARGUMENTACYJNEGO W DOSKONALENIU UMIEJĘTNOŚCI PISANIA

Aby w sposób jasny korzystać z tytułowego terminu, warto we wstępie sformułować kilka uwag genologicznych na temat tekstu argumentacyjnego – jego nazwy, miejsca w polskiej tradycji komunikacyjnej oraz w kształceniu cudzoziemców.

Gdy w poszukiwaniu wskazówek konstruowania tekstu argumentacyjnego przeglądamy poradniki poświęcone sztuce pisania, zauważamy, że nazwa tej struktury nie jest tak mocno zakorzeniona w świadomości językowej użytkowników języka jak opowiadanie, opis czy charakterystyka. Często rozproszone informacje o tekście argumentacyjnym znajdziemy we fragmentach zatytułowanych, np.: budowa dłuższej wypowiedzi, wypracowanie, rozprawka, tekst polemiczny, głos w dyskusji czy tekst zawierający argumentację. O ile pierwsze z wymienionych określeń są bardzo ogólne, o tyle kolejne (rozprawka) wydaje się bardzo bliskie tekstowi argumentacyjnemu. Dwa pozostałe natomiast mogą odnosić się zarówno do wypowiedzi mówionych, jak i pisanych. Anna Duszak, porównując angielski esej i polską rozprawkę, zwróciła uwagę na centralne miejsce tych dwóch form w dydaktykach wypowiedzi pisanych w obu tradycjach, analogiczną strukturę: teksty zintelektualizowane, zawierają rozpoznanie problemu, argumentację i konkluzję (Duszak 1998, s. 315–324). Oprócz wymienionych podobieństw istnieją, niestety, także zasadnicze różnice między zestawianymi gatunkami: eseistyczno-literackie nachylenie rozprawki czy możliwość asocjacyjnego dowodzenia. W podręcznikach do nauki pisania dla cudzoziemców nie używa się nazwy rozprawka. Osoby uczące się języka polskiego mają sobie bowiem przyswoić umiejętność tworzenia dłuższej spójnej wypowiedzi, wykazać się taką swobodą posługiwania się językiem, której dowodem jest konstruowanie logicznego wywodu argumentacyjnego. Celem dydaktycznym nie jest natomiast osiągnięcie umiejętności osadzania wypowiedzi w kontekście literackim czy oryginalność interpretacji. Warto jednak pamiętać o pokrewieństwie tekstu

argumentacyjnego i rozprawki, aby móc korzystać z istniejących opracowań na temat dydaktyki tego gatunku, gdyż nazwa tekst argumentacyjny może często blokować dotarcie do potrzebnych informacji.

Celem naszego artykułu jest opis struktury tekstu argumentacyjnego, który ułatwi przyswajanie wzorca, a zarazem ocenianie tego typu wypowiedzi. Aby sformułowane przez nas uwagi mogły zyskać przede wszystkim wymiar praktyczny, do przygotowania tekstu wykorzystałyśmy 30 wypracowań studentów uczących się języka polskiego na poziomie średnim, których napisanie było poprzedzone wprowadzeniem struktur argumentacyjnych (Burkat, Jasińska 2006), a w poleceniu do zadania wyraźnie wskazano oczekiwany w konkretyzacji typ tekstu. W analizie sprawdzimy wykorzystanie wykładników spójności i ich wpływ na kompozycję i poprawność tekstu.

Kontekst glottodydaktyki skłania nas do wskazania tych środków budowania spójności tekstu, które są konieczne w tworzeniu każdej dłuższej wypowiedzi oraz w strukturze wypowiedzi argumentacyjnej. W trakcie wszystkich zadań zmierzających do wyuczenia sprawnej redakcji tekstu argumentacyjnego zwraca się głównie uwagę na wyznaczniki spójności strukturalnej, a więc na cechy nieobligatoryjne. Zachowanie spójności semantycznej jest bowiem dla każdego użytkownika języka oczywiste. Wiadomo jednak, że efekt semantycznej spójności wzmacnia wprowadzenie do wstępu metatekstu informującego o porządku prezentowanych tez i antytez, a następnie konsekwentna realizacja zaprezentowanego planu. W niniejszym artykule przedmiotem analizy będzie kohezja oraz te wyróżniki metatekstowe, które poprawiają spójność semantyczną tekstu argumentacyjnego.

M. Kuziak i S. Rzepczyński w książce *Jak pisać?* (Kuziak, Rzepczyński 2005) w syntetyczny sposób podają cechy spójności tekstu. Są to wyrazy i wyrażenia spajające (spójniki, zaimki względne i wyrażenia spajające), inwersje zdaniowe, konsekwentne stosowanie identycznej formy gramatycznej osoby i czasu, powtórzenia dokładne i niedokładne, słowotwórcze i semantyczne środki nawiązania słownego, wyspecjalizowane frazy z ramy metatekstowej oraz sposoby wprowadzania dygresji do tekstu. Analiza zebranego materiału wskazuje, że na poziomie średnio zaawansowanym studenci radzą sobie z linearnymi środkami spójności tekstu. Stosują zaimki w funkcji referencjalnej, powtórzenia dokładne i synonimiczne, wyrazy spajające składowe zdania zdań złożonych; w jednej pracy pojawiły się specjalne formy wprowadzające dygresje (*mówiąc na marginesie*, *mówiąc dodatkowo*). Zdecydowanie większą trudność stanowią cechy kompozycyjne, które charakteryzują poprawny tekst argumentacyjny. Wynika to prawdopodobnie z kilku przyczyn, m.in. skąpych informacji w podręcznikach, braku opisanego wzorca gatunkowego, nielicznych ćwiczeń doskonalących umiejętności redagowania tekstu.

1. Struktura gatunku

Naszkicowana schematycznie struktura gatunku pozwoli nam w sposób uporządkowany przedstawić najważniejsze wymagania w konkretyzacji, przywołać oczekiwane słownictwo, struktury składniowe, a także zilustrować wskazówki teoretyczne udanymi i nieudanymi realizacjami zebranych tekstów argumentacyjnych.

POLECENIE/TYTUŁ

AKAPIT WSTĘPNY – teza (problem) + rozwinięcie

ARGUMENTY „ZA"

- argument 1.
- egzemplifikacja
- konkluzja osobista (rozwiązanie)

- argument 2.
- egzemplifikacja
- konkluzja osobista (rozwiązanie)

- argument 3.
- egzemplifikacja
- konkluzja osobista (rozwiązanie)

ARGUMENTY „PRZECIW"

- argument 1.
- egzemplifikacja
- konkluzja osobista (rozwiązanie)

- argument 2.
- egzemplifikacja
- konkluzja osobista (rozwiązanie)

- argument 3.
- egzemplifikacja
- konkluzja osobista (rozwiązanie)

KONKLUZJA (podsumowanie)

Poniższy tekst został opracowany na podstawie prac uczestników kursu letniego w Szkole Języka Polskiego i Kultury na Uniwersytecie Wrocławskim. Wykonanie zadania poprzedziły lekcje prowadzone na podstawie podręcznika (Burkat, Jasińska 2006).

Napisz tekst argumentacyjny na temat: **Życie w mieście to koszmar**.

[AKAPIT WSTĘPNY] *Życie w mieście może być prawdziwym koszmarem. Na pewno wiele osób się z tym zgodzi. Pomyśli o ogromnych blokach, hałasie i stresie. Nie dla wszystkich jednak miasto jest czymś okropnym. Musimy pamiętać, że dla jednych miasto to same kłopoty, a dla innych – ciekawa rozrywka, interesujące miejsca, kontakty z innymi ludźmi. Postaram się o tym wszystkim napisać.*

[ARGUMENTY ZA] *Życie w mieście jest męczące i niezdrowe. Ludzie mieszkają w ogromnych blokach, oddychają brudnym powietrzem, cierpią na choroby, szczególnie na alergie. Większość czasu spędzają w domach, to znaczy, że nie mają ani świeżego powietrza, ani ruchu. To jest bardzo niedobre dla zdrowia.*

Ludzie w mieście żyją w pośpiechu. Nie uprawiają sportu, bo nie mają czasu. Mają dużo ważnych terminów i spotkań. Niedobrze się odżywiają. W restauracji jedzą za dużo hamburgerów i frytek. Dużo czasu spędzają w samochodzie, bo często jest korek na ulicy. Czasami codziennie – rano i po południu, przed pracą i po pracy. Skutek dla dorosłych jest taki, że są zdenerwowani, przygnębieni i niespokojni.

Sytuacja dzieci jest jeszcze gorsza. One bawią się na ulicy czy na placu zabaw, pływają tylko w basenach, uprawiają sport w halach. Cierpią na alergie i choroby dróg oddechowych. To naprawdę jest koszmar.

[ARGUMENTY PRZECIW] *Z drugiej strony jest też dużo zalet w mieście, na przykład komunikacja. Można łatwo wszędzie dojechać tramwajem albo autobusem.*

Młodzi ludzie mają duże możliwości kształcenia i jest wiele różnej pracy. Na wsi można być tylko rolnikiem. Nie każdy może pracować jako rolnik.

Jest też dużo rozrywek, a życie kulturalne jest bardzo ważne, np. kino, teatr, muzeum. To należy do wygodnego życia. Czasami życie na wsi może być za nudne. Możliwości relaksu są ograniczone.

[KONKLUZJA] *Podsumowując, należy powiedzieć, że mieszkanie na skraju miasta jest najwygodniejsze, bo warunki życia nie są takie szkodliwe, a jest możliwość udziału w atrakcjach kulturalnych miasta. Myślę, że życie w mieście nie jest tylko koszmarem. Oczywiście jest dużo minusów, ale można zrobić coś dla zdrowia: uprawiać sport, zdrowo jeść i wypoczywać od czasu do czasu na wsi.*

2. Polecenie/tytuł

Pierwszym i najważniejszym czynnikiem decydującym o napisaniu dobrego tekstu argumentacyjnego jest taki wybór tematu, który po pierwsze rozbudza

nastawienie polemiczne, jest ciekawy dla piszącego, wymaga poszukiwania nowych argumentów (*Wieś to atrakcyjne miejsce, ale tylko dla turystów, Życie w mieście to koszmar* – Burkat, Jasińska, 2007). Trudno napisać rozbudowany tekst, którego teza jest oczywista, np.: *Odpoczynek wpływa efektywnie na jakość naszej pracy*. Polecenie do tak dobranego tematu powinno też zawierać wyraźne wskazanie dotyczące wyboru typu wypowiedzi. Aby uzyskać pełną wypowiedź zawierającą argumenty i kontrargumenty chociaż w strukturze minimalnej, w poleceniu można wykorzystać sformułowania: *napisz tekst argumentacyjny, potwierdź lub obal tezę...* Natomiast sugestią do asocjacyjnego, nieuporządkowanego wywodu są z pewnością tematy: *rozważ myśl, twoje rozważania o..., podziel się swoimi przemyśleniami..., proszę ustosunkować się do tezy...*

3. Akapit wstępny

W zależności od formy polecenia akapit wstępny może składać się z tezy lub hipotezy (jeśli polecenie jest w formie pytania) oraz wstępu, który wprowadza w temat – przedstawia tło lub konsekwencje problemu (można tu wykorzystać formuły rozpoczynające wypowiedź: *powszechnie wiadomo, że; wydaje się, że; jak można zauważyć*), prezentuje różne stanowiska, informuje czytelnika o planowanej konstrukcji tekstu rozwinięcia tematu (metatekstowy szkic tekstu, np. *najpierw przedstawię własną opinię, a potem stanowiska odmienne; życie w mieście to koszmar, ale mam argumenty za i argumenty przeciw na ten temat*). Na podstawie przeanalizowanych prac zauważamy, że jest to niedoceniana przez piszących część tekstu. Często ograniczała się do jednego zdania – w wypadku tytułu w formie pytania lub jeszcze częściej – była zupełnie pomijana, zwłaszcza gdy polecenie przyjmowało postać tezy (temat – *Mężczyzna i kobieta nie mogą się przyjaźnić* – pierwsze zdanie tekstu: *Zgadzam się z tym zdaniem*).

4. Argumenty

Jak wynika z przedstawionego powyżej wzorca gatunkowego, proponujemy blokowe (a nie przemienne) przedstawianie argumentów pozytywnych i negatywnych. Jest to łatwiejsze dla osób stale doskonalących swą sprawność w redagowaniu polskiego tekstu. Blokowe przedstawienie argumentów wprowadza do tekstu porządek i ułatwia prezentację myśli. Analizowane przez nas teksty z taką właśnie strukturą lepiej realizowały wzorzec gatunkowy tekstu argumentacyjnego. Były bogatsze w argumentację, a osoby piszące nie gubiły głównego wątku wypowiedzi.

W minimalnej realizacji wzorca gatunkowego autor po prostu przytacza kolejno argumenty „za", a następnie argumenty „przeciw". Np. „[...] *na wsi ludzie mogą odpoczywać, mieć przerwę od chaosu i stresu miasteczkowego życia. Jest spokój, zdrowe jedzenie, jako świeże mleko, warzywy, owocy hodowane przez rolników. Są też różne zwierzęta; na przykład kury koguty, krowy, konie, świnie, żaby. Na wsi ludzie mają czas dla czytania książki, dla spaceru po lesie. Można jechać konno albo spać pod drzewem. Ale to jest możliwe*

tylko na krótki czas, bo ludzie, którzy mieszkają w mieście są przyzwyczające na samochody, śpiech, pracę w biurze i na wsi nie ma dobrych infrastruktur. [...]" Autor nie stosuje żadnego komentarza z różnych powodów. Jednym z nich może być słabe zainteresowanie tematem, pośpiech, niski poziom sprawności językowej albo brak świadomości, że rozwinięcie argumentacji realnie podwyższa wartość całej pracy. Jest to zatem minimalna, ale poprawna realizacja wzorca gatunku.

W wersji rozwiniętej przedstawiany argument powinien być poparty przykładem oraz (ewentualnie) subiektywnym komentarzem pisarza. Np. „*Mieszkańcy żyją w pośpiechu, ze stresem. Skutek dla dorosłych: oni są niespokojni, często przygnębieni, głowa im boli, oni reagują zdenerwowaniem. Dla dzieci sytuacja jest jeszcze gorsza. Oni tylko grają na ulicy czy na placu zabaw, nie w naturalnych lasach lub łąkach, pływają w basenach, nie w jeziorach, prawią sport w halach, nie na powietrzu i cierpią na alergie, na choroby dróg oddechowych. W szkole one nie umieją koncentrować. To naprawdę jest koszmar.* [...]". Jak wynika z powyższych fragmentów, studenci powinni mieć wprowadzone frazy typu: *Zilustruję ten fakt przykładem, przykładem tego jest, podam kilka przykładów.*

Ważne jest, by każda taka rozbudowana myśl stanowiła odrębny akapit. Jest to niezbędny warunek przejrzystości kompozycyjnej tekstu, rzadko natomiast spełniany nawet przez najlepsze prace. Nauczyciel, wprowadzając i utrwalając poprawny wzorzec gatunkowy tekstu argumentacyjnego, powinien zatem zwrócić uwagę na blokowe przedstawianie argumentów, powinien także zachęcać do realizacji wzorca rozwiniętego (z egzemplifikacją każdego argumentu i małym podsumowaniem) oraz bezwzględnie zwracać uwagę na strukturę akapitową tekstu.

W trosce o spójność międzyakapitową należy podać studentom niezbędne zwroty i wyrażenia, które ułatwią prezentacje kolejnych argumentów (*najpierw, na początku, przede wszystkim musimy wziąć pod uwagę, po pierwsze..., po drugie..., po trzecie...*) oraz przejście od argumentów do kontrargumentów (*patrząc na to z drugiej strony, przyjmując inny punkt widzenia, patrząc na to inaczej, trzeba jednak pamiętać, że, poza tym musimy pamiętać, to tylko jedna strona medalu* (por. Lipińska, Dąmbska 2003: 135–138).

5. Konkluzja

Konkluzję rozpoczyna się słownym zasygnalizowaniem końca, wyczerpania tematu (*kończąc, na zakończenie, na sam koniec, zbliżając się do końca mojej wypowiedzi, podsumowując, reasumując*). Dalej następuje nawiązanie do początku tekstu, dzięki któremu uzyskujemy spiętą klamrą, zamkniętą wypowiedź. W wypadku tekstu argumentacyjnego będzie to najpierw przypomnienie innymi słowami głównej myśli tekstu. Kolejny element to podsumowanie konkluzji osobistych z kolejnych argumentów i ostateczne potwierdzenie lub obalenie tezy. Opinia końcowa jest uogólnieniem wniosków lub może zawierać stwierdzenie, że problemu nie da się rozwiązać w sposób jednoznaczny.

WNIOSKI

Celem niniejszego artykułu była charakterystyka najistotniejszych cech gatunkowych tekstu argumentacyjnego oraz wyodrębnienie go spośród innych, często wykorzystywanych w edukacji językowej, pisemnych form wypowiedzi. Wydawało się to nam ważne, gdyż właśnie pisanie tego tekstu jest jednym z zadań w trakcie egzaminu certyfikacyjnego, a brak jednoznacznego opisu gatunku utrudnia zarówno nauczanie, jak i jednoznaczne ocenianie efektów pracy studenta. Następnym etapem byłoby jednoznaczne wskazanie wymagań co do rozwinięć wzorca gatunkowego na poszczególnych poziomach nauczania języka polskiego jako obcego.

BIBLIOGRAFIA

Burkat A., Jasińska A., 2006, *Hurra!!! Po polsku 2*, Kraków.
Duszak A., 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa.
Kuziak M., 2005, *Rzepczyński S., Jak pisać?*, Bielsko-Biała.
Lipińska E., Dąmbska E. G., 2005, *Kiedyś wrócisz tu*, Kraków.
Lipińska E., 2001, *Nauczanie pisania. Warsztaty*, [w:] R. Cudak, J. Tambor (red.), *Inne optyki. Nowe programy, nowe metody, nowe technologie w nauczaniu kultury polskiej i języka polskiego*, Katowice, s. 86–96.
Nagajowa M., 2003, *Sztuka dobrego pisania i mówienia*, Warszawa.
Sharwood-Smith E. i M., 1977, *O pisaniu w języku obcym*, Warszawa.
Wójcikiewicz M., 1993, *Piszę, więc jestem*, Kraków.
Zaśko-Zielińska M., Majewska-Tworek A., Piekot T., 2006, *Wzory tekstów użytkowych*, [w:] *Polszczyzna na co dzień*, Warszawa, s. 659–800.